

انقلاب بی سروصدا

از گواتمالا تا کوزوو، گروه‌های طرفدار حقوق بشر راه و رسم رمزنویسی را یاد می‌گیرند

سوئلت در یفوس

روزنامه‌نگار استرالیایی و نویسنده کتاب فعالیت‌های زیرزمینی، داستان راهزنی‌ها، دیوانگی‌ها و عقده‌ها در رمزهای الکترونیکی (از انتشارات رندوم‌هاوس، ۱۹۹۷)

یک انقلاب بی سروصدا در میان گروه‌های طرفدار حقوق بشر در سراسر دنیا در شرف وقوع است. منتظر راهپیمایی‌های پرسروصدا در خیابان‌های گواتمالا یا اعتراضات خشمگینانه در خیابان‌های کوزوو نباشید؛ هرچند که این دو جا، داغ‌ترین مکان‌های تحول جدید هستند. این انقلاب در فضای الکترونیکی و ماده‌ی خاکستری انسان شکل می‌گیرد. فناوری رایانه و به‌خصوص نرم‌افزارهای رمزنگاری (که با استفاده از رمزهای پنهانی، اطلاعات را از طریق یک رشته علامت‌های به‌ظاهر تصادفی از جایی به جای دیگر منتقل می‌کند)، آرام‌آرام توازن قدرت میان دولت‌های سرکوبگر و گروه‌های طرفدار حقوق بشر ناظر بر اعمال این دولت‌ها را برهم می‌زند. از کامبوج تا السالوادور، سازمان‌های توده‌ای طرفدار حقوق بشر، آغوش خود را به روی نرم‌افزاری گشوده‌اند که به آنها امکان می‌دهد سوءفترت‌های دولت را ردگیری کنند و در عین حال، اطلاعات خود را برای حفظ جان منبع اطلاعات، پنهان نگه‌دارند. یکی از پیشگامان این انقلاب، دکتر پاتریک بال، مدیر برنامه‌ی علوم و حقوق بشر در انجمن آمریکایی پیشرفت علوم AAAS است. وی در نه سال گذشته، با دوران‌اندیشی و احتیاط، جنگ‌ها و درگیری‌ها و قیام‌ها

را دنبال کرده تا طرفداران فعال حقوق بشر را در جمع‌آوری علمی اطلاعات آموزش دهد. او چندین بانک اطلاعاتی را در جاهایی همچون السالوادور، گواتمالا، هائیتی، اتیوپی، آلبانی، کوزوو، آفریقای جنوبی و خیلی جاهای دیگر، شکل داده و حفاظت کرده است.

شهادت‌نامه‌های مهم در زیر غل‌وزنجیر

اولین بار که بال تعلیمات خود را در اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰ شروع کرد، اکثر فعالان حقوق بشر کسانی بودند که از فناوری هراس داشتند. فناوری، که از دیرباز ابزاری در دست دولت‌های سرکوبگر و برای جاسوسی بود، به‌وضوح دشمن شمرده می‌شد. جا انداختن هر طرح کار بسیار دشواری بود و بال می‌کوشید فعالان حقوق بشر را متقاعد کند که برنامه‌های رایانه‌ای ارزان‌قیمتی را به عنوان ابزاری برای برهم‌زدن زیرکانه‌ی توازن قوا میان خود و دولت‌ها به کار گیرند. البته از سه سال پیش اوضاع رو به تغییر نهاده است.

بال می‌گوید: «گروه‌های طرفدار حقوق بشر رفته‌رفته درمی‌یابند و می‌پذیرند که برخورداری از بانک‌های اطلاعاتی عظیم، قدرت تحلیل چشمگیری در اختیار ما می‌گذارد و برخورداری از چنین بانک‌هایی بدون فناوری، اصلاً نشدنی است. هنگام دیدار از گروه‌های مستقر در کامبوج که در حال آموزش استفاده از این

رمزگذاری کمک کرد تا سکوت پیرامون کودکان «ناپدیدشده» گواتمالایی شکسته شود

فناوری بودند، از مشاهده‌ی حجم عظیم اوراق کاغذ بر روی هر میز شگفت‌زده شدم. یافتن یک رقم ساده، مثلاً تعداد تجاوزهای گزارش شده در هر ماه در کامبوج، دو هفته طول می‌کشید».

بال می‌گوید: اما رایانه‌های ارزان‌قیمت و مهمتر از آن، نرم‌افزارهایی که کار کردن با آنها ساده است، اوضاع را تغییر داده است. برنامه‌هایی که می‌توان با آنها بانک اطلاعاتی و کاربرگ ساخت، متن نوشت و ارتباطات برقرار کرد، این توانایی را به سازمان‌های حتی کوچک نیز داده که با دقت علمی فراوان، سوءفترت‌های دولت را ردگیری و پیگیری کنند.

این دقت تحلیلی، در واقع یک سلاح نیرومند می‌سازد و از همین رو یک هدف منطقی برای مخالفان سیاسی است. شاهدانی که قدم پیش می‌گذارند تا یک سوءفترت دولت را گزارش دهند، معمولاً دچار مخاطرات جانی می‌شوند. بال می‌گوید: از همین رو گروه‌های طرفدار حقوق بشر برای حفظ امنیت بانک‌های اطلاعاتی، تحقیقات، گزارش‌های میدانی و هویت شاهدان (یعنی همه‌ی اطلاعاتی که ممکن است امنیت یا آزادی کسی را به مخاطره بیندازد) از برنامه‌های رمزگذاری استفاده می‌کنند.

در واقع، این رمزگذاری نقش بسیار مهمی در شکستن سکوت ۳۶ ساله‌ی ناشی از وحشت جنگ داخلی در گواتمالا ایفا کرد؛ جنگی که طی آن بیش از ۱۰۰ هزار نفر

که اکثر آنها سرخپوشان مایا بودند، کشته شدند. تا همین چندی پیش، اکثر گواتمالایی‌ها حیرت می‌کردند که کسی در مورد نقض حقوق بشر به طور علنی شهادت داده باشد؛ شهادت‌هایی همچون این شهادت که خواهرم برای خرید بیرون رفت. اما وقتی به دهکده‌ی پلان دو سانچز رسید ارتش آنجا بود. آنها او را گرفتند و در یک خانه به او تجاوز کردند. آنجا پانزده دختر بچه بودند که به همه‌ی آنها تجاوز شده بود. آنها را با گلوله سوراخ سوراخ و سپس پنهانی در گورستان دهکده دفن کردند.

جرقه‌های جدید در جنگ‌های رمزگذاری

شهادتی که خواندید، از گزارشی بود که AAAS و مرکز بین‌المللی تحقیقات حقوق بشر CIIDH در گواتمالاسیتی تهیه کرده بودند. این شهادت‌نامه، یکی از صدها شهادت‌نامه‌ای است که شهادت‌دهنده از ترس انتقام درخواست کرده نامش پنهان بماند. مرکز CIIDH و برخی سازمان‌های همکار آن، در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۹۴ تا ۱۹۹۵ بیش از ۵ هزار شهادت‌نامه جمع‌آوری کردند.

مرکز CIIDH یکی از نخستین گروه‌های طرفدار حقوق بشر در جهان است که برای حفظ امنیت بانک‌های اطلاعاتی خود نرم‌افزاری به نام PGP را به کار گرفت. این نرم‌افزار اکنون مشهورترین نرم‌افزار رمزگذاری در عرصه فعالیت‌های حقوق بشری است. فعالان حقوق بشر رایانه‌های کیفی خود را به همراه سلول‌های انرژی خورشیدی، پنهانی به نواحی دورافتاده کوهستانی می‌برند؛ همانجایی که ماه‌ها با پای پیاده یا با قاطر، سراسر منطقه را زیر پا می‌گذارند تا شهادت مردمانی را که از ترس ارتش پنهان شده‌اند، جمع‌آوری کنند. آنها پیش از آن که این شهادت‌نامه‌ها را برای تحلیل به پایتخت بفرستند، به طور روشمند هر کاغذ و نوشته‌ای را که ردی از این شهادت برجای بگذارد می‌سوزانند و همه اطلاعات را در رایانه رمزگذاری می‌کنند. سپس با استفاده از نرم‌افزار رمزگذار PGP نسخه‌هایی از این شهادت‌نامه را با پست الکترونیکی به خارج از کشور ارسال می‌کنند تا در پایگاه امنی محفوظ بمانند.

به گفته‌ی بال، گواتمالا کماکان یکی از بهترین نمونه‌های آشتی گروه‌های طرفدار حقوق بشر با فناوری است. آنها برای حفظ هویت شاهدان و همچنین دست‌نخوردن اطلاعات خود، همچنان از نرم‌افزار امنیتی استفاده می‌کنند زیرا می‌خواهند خاطر جمع باشند که مخالفان سیاسی به بانک اطلاعاتی آنها نفوذ نمی‌کنند و با خدشه‌دار کردن اطلاعات این بانک‌ها، اعتبار کار آنها را زیر سؤال نمی‌برند. با این همه، به گفته‌ی بال: «برخی گروه‌ها هنوز نمی‌خواهند از نرم‌افزارهای رمزگذار استفاده کنند زیرا پنهان نگه‌داشتن کارهایشان ممکن است باعث شود که دولت، آنها را تهدیدی برای امنیت ملی محسوب کند. من واقعاً فکر نمی‌کنم که هیچ گروه طرفدار حقوق بشر بتواند تهدیدی برای امنیت ملی باشد. شاید باعث بی‌آبرویی برخی مقامات پلیس یا ارتش که اقدامات خودسرانه انجام داده‌اند، بشود، اما همه گروه‌هایی که من می‌شناسم، خود را وقف ایجاد دموکراسی و آزادی‌های مدنی در کشور خویش کرده‌اند.»

در سراسر دهه‌ی ۱۹۹۰، دولت ایالات متحده و فعالان حقوق بشر در نبردی سیاسی بر سر حق استفاده و سهیم بودن در بکارگیری نرم‌افزارهای قدرتمند رمزگذاری (در همه جای دنیا) درگیر بودند؛ نبردی که به گفته‌ی بال در ایالات متحده به پایان رسیده است. او می‌گوید: «سرانجام دولت ایالات متحده به این نتیجه رسید که هزینه‌های اقتصادی و مدنی وضع مقررات برای رمزگذاری بسیار بیش از دادوفریادهای مقامات امنیت ملی و نیروی انتظامی است.» آنها دادوفریاد می‌کردند که واگذار کردن چنین حقی به مردم، در واقع کمکی است به تروریست‌ها و تبهکاران.

بال می‌گوید: تا به حال در کشورهایی که کار کرده شاهد جنگی بر سر رمزگذاری نبوده اما هنوز هستند جاهایی که یا روی استفاده از نرم‌افزارهای رمزگذاری کنترل دارند و یا امید دارند که در آینده چنین کنند. جبهه‌ی جنگ گروه‌های حقوق بشر برای دسترسی به امکان رمزگذاری، اکنون در کره شمالی، ویتنام و بریتانیا گشوده است. بسیاری از گروه‌های حقوق بشر، برای اجتناب از این جنگ، از بکارگیری این نرم‌افزارهای رمزگذاری خودداری می‌ورزند. به قول آنها، چرا باید این واقعیت را تبلیغ کنیم که علامت‌هایی که به ظاهر به طور تصادفی بر روی یک صفحه‌ی نمایشگر ساده‌ی رایانه به چشم می‌خورد در واقع می‌تواند گزارش‌های تکان‌دهنده‌ی شاهدان قتل و شکنجه باشد؟

The report, State Violence in Guatemala, 1960-96: A quantitative reflection, can be found at: <http://hrdata.aas.org/ciidh>

حقیقت‌درباره‌ی هائیتی

انقلاب در فعالیت‌های طرفداران حقوق بشر فقط در زمینه‌ی امنیت اطلاعات نیست، بلکه در زمینه‌ی کشف و تحلیل اطلاعات درست نیز هست. یک نمونه‌ی بارز این انقلاب، کارهایی است که کمیسیون حقیقت‌یاب هائیتی از سال ۱۹۹۵ با همکاری دکتر بال انجام داده است. این کمیسیون پس از انجام حدود ۵۵۰۰ مصاحبه، به بیش از ۱۸ هزار مورد تخلف از حقوق بشر برخورد کرد. این تخلفات مبنای تحلیل برای بی‌بردن به حقیقت اتفاقاتی بود که در دوران حکومت نظامی، بخصوص در سال‌های ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۴، در هائیتی رخ داد. بال می‌گوید: «هنگامی که فهرستی از همه کسانی که کشته شده بودند تهیه کردیم و نموداری از آن ساختیم، متوجه شدیم که قتل‌های سیاسی به صورت دسته‌ای در نقاط مختلف و به طور همزمان صورت گرفته است». هنگامی که گروه تحقیق، نمودار زمانی را با سایر رویدادهای کشور مقایسه کرد، متوجه موجی از تخلفات حقوق بشری در همان زمان شد؛ همان زمانی که ارتش ایالات متحده وارد آب‌های اطراف جزیره شد و احتمالاً نخستین گام در مداخله نظامی به حساب می‌آید.»

به گفته‌ی دکتر بال: «نکته جالب توجه این بود که بسیاری از مدافعان حکومت هائیتی مدعی شده بودند که این خشونت‌ها و نبردهای خیابانی صرفاً ناشی از شوروهیجان ملی‌گرایانه بوده است که در واقع مسبب آن تهدید ایالات متحده به مداخله بوده است. اما با تحلیل اطلاعات می‌توان دید که همین خشونت‌ها در سراسر کشور وجود داشته و این گویای نوعی هماهنگی میان اقدام‌کنندگان به ایجاد رعب و وحشت است. همچنین از روی این داده‌ها متوجه می‌شویم که انتظار نمی‌رفته همزمان با عملیات بیرحمانه سازمان‌های شبه‌نظامی، شمار بازداشت‌ها از سوی مقامات حکومتی افزایش یابد.»

به عقیده‌ی بال منطقی‌ترین نتیجه‌ای که می‌شد گرفت این بود که گروه‌های شبه‌نظامی هائیتی با تأیید حکومت در خیابان‌ها جو رعب و وحشت ایجاد می‌کردند تا جامعه‌ی هائیتی را از درخواست مداخله‌ی ایالات متحده و بازگشت رییس‌جمهور آریستاد، بترسانند و دلسرد کنند.

قسمت
اصلی فعالیت‌های
اطلاعاتی و
جاسوسی نه
ردگیری و یافتن
سرنخ، بلکه
تحلیل و قضاوت
دقیق اطلاعات
آشکار و در
دسترس همگان
است.

آر. جی. ایچ. سیو،
فیلسوف
آمریکایی
(۱۹۹۹-۱۹۱۷)